

دلالت‌های معنایی الگوهای زبان‌آموزی در خانواده

یارمحمد قاسمی^۱؛ سارا علی محمدی^۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/۲۹ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۰/۰۵

چکیده

پژوهش حاضر با هدف مطالعه دلالت‌های معنایی الگوهای زبان‌آموزی در بین خانواده‌های شهر ایلام انجام شده است. با توجه به ماهیت برساختی پدیده مورد مطالعه، پارادایم مورد استفاده در این پژوهش، تفسیری با رویکرد کیفی و روش پدیدارشناسی است. جامعه هدف، شامل خانواده‌های صاحب فرزند شهر ایلام در سال ۱۴۰۳ بوده است و از نمونه‌یابی هدفمند از نوع گلوله برفی استفاده شده است. روش گردآوری اطلاعات، مصاحبه عمیق است که با مصاحبه با ۲۵ نفر از والدین به اشباع رسید. برای تحلیل اطلاعات به دست آمده، از مدل کلارک و براون استفاده شده است. قابلیت تصدیق از طریق حضور مستمر محقق در میدان تحقیق و استخراج دقیق مصاحبه‌ها و بهره‌گیری از نظارزیابان انجام شده است. پس از کدگذاری، ۴۱ مفهوم مرتبط (کد اولیه) استخراج گردید که در ۲۰ تم فرعی و ۱۱ تم اصلی دسته‌بندی و تفسیر شدند. نتایج پژوهش حاضر نشان داد، اقبال به سوی زبان مادری هنوز ملکه ذهن خانواده‌ها است، بنابراین، می‌تواند حاکی از اهمیت زبان محلی به مثابه یک شناسه قومی باشد. از سوی دیگر، این نتیجه حاصل شد زبان معیار به جای خود حائز اهمیت است و نشانگر اهمیت آن به مثابه یک شناسه ملی است.

واژه‌های کلیدی: الگوهای زبانی؛ زبان مادری؛ زبان معیار؛ زبان‌آموزی؛ ایلام.

^۱. استاد گروه جامعه‌شناسی و مطالعات فرهنگی، دانشگاه ایلام، ایلام، ایران (نویسنده مسؤل).

y.ghasemi@ilam.ac.ir

^۲. کارشناسی ارشد مطالعات فرهنگی، دانشگاه ایلام، ایلام، ایران. Saraalimohamadi21@Gmail.com

مقدمه و طرح مسأله

در دنیای جدید با وجود غلبه‌ی جهانی شدن بر جوانب گوناگون آن، فرهنگ و به تبع آن زبان معیار، همواره از حیث چرایی و چگونگی همزیستی یا عدم همزیستی آن نسبت به زبان‌های محلی، دغدغه‌ی مهندسی فرهنگی و زبانی در کشورهای مختلف است. از آنجایی که فراگیری زبان در کودکی که در شرایط محیطی خاصی قرار داشته باشند، به وقوع می‌پیوندد و چیزی نیست که کودک آن را انجام دهد، توانایی زبان، یکی از مؤلفه‌های ذهن و مغز است که به زبان و کاربرد آن اختصاص یافته است (چامسکی، ۱۳۷۹: ۵۲). زبان مادری و گونه‌های زبان و به طور کلی شیوه‌اندیشه و بیان در هر گروه اجتماعی، جزئی از ثروت فرهنگی و ملی آن منطقه یا کشور است، اگر در گذشته دوزبانگی یا دانستن زبان مادری به صورت مسأله مطرح می‌شد، در جامعه‌ی امروزی با توجه به تنوع نقش‌های اجتماعی، تکلم به چندزبانی یا گونه‌ی زبانی نه تنها مطلوب است، بلکه به شخص چندزبانه، امکان دسترسی به دستاوردهای فرهنگی گوناگون شیوه‌های مختلف تفکر و بیان می‌دهد (میری، ۱۳۹۷: ۷۵). زبان فارسی به عنوان زبان مشترک خرده فرهنگ‌های موجود در ایران، مخزنی از مفهوم‌سازی‌های مشترک همه‌ی اقوام است که تمام آن‌ها در خلق آن به شکل و صورتی که اکنون به ما رسیده است، نقش داشته‌اند، از این‌رو امکان تعامل و ارتباط میان اقوام مختلف ایرانی از طریق زبان فارسی میسر می‌شود.

ایران، کشوری چند قومی است و به تبع آن در یک چارچوب و جغرافیای چند زبانی با لهجه‌ها و گویش‌های متنوع قرن‌ها است که استقرار یافته است و اقوام آن کمابیش ضمن مهم دانستن زبان و گویش خود با زبان ملی سازگاری خود را متجلی ساخته‌اند. با این حال پس از شکل‌گیری دولت-ملت که یک قرن توسط رضاشاه محقق گردید، زبان فارسی در دستور کار مهندسی زبانی قرار گرفت، از آن پس به تدریج زبان فارسی در مرکز قرار گرفت، هژمونیک شد و زبان‌های مادری در پیرامون زبان معیار کمابیش به حیات خود ادامه دادند. اما یک سری مقاومت‌های فرهنگی در مواجهه با این هژمونی زبانی شکل گرفت که استدلال اقلیت‌های زبانی این بود که زبان مادری در حال استحاله شدن است و این امر آینده‌ی زبان مادری را با چالش مواجه خواهد ساخت. یکی از این زبان‌ها، زبان کردی است که زبان مادری قوم کرد غرب ایران را در قالب گویش‌ها و لهجه‌های مختلف شکل داده است و استان ایلام یکی از این مناطق کردنشین است که زبان مادری آن به‌طور عمده، کردی است.

با توجه به تجربه زیسته مداوم نگارندگان در مناطق مختلف استان، زبان فارسی روز به روز در بین خانواده‌های ایلامی در فرایند زبان‌آموزی مورد استقبال است و به تبع آن زبان مادری با وجود مقاومت برخی خانواده‌ها در حال به حاشیه رفتن است، از سوی دیگر با توجه به نبود مطالعه‌ای علمی که بتواند این مسأله را واکاوی نماید، مطالعه حاضر در نظر دارد تا به انگیزه‌ها، استدلال‌ها، دلالت‌های معنایی و استفاده خانواده‌ها از هر کدام از این دو الگوی زبان‌آموزی (زبان مادری - زبان معیار) بپردازد، بنابراین، نگارندگان در پی یافتن پاسخ این پرسش هستند که دلالت‌های معنایی به کارگیری الگوهای زبانی فرزندان در بین خانواده‌های صاحب فرزند شهر ایلام کدام‌اند، می‌باشند.

پیشینه پژوهش

گلمحمدی (۱۴۰۴) در پژوهشی با عنوان «زبان مادری به مثابه الگوی بومی زبان تدریس، تحلیل اثرات آموزش هنر به زبان ترکی آذربایجانی بر دانش‌آموزان دوزبانی»، به بررسی تأثیر زبان مادری بر فرآیند یادگیری، به‌ویژه در جوامع چندزبانی، با تمرکز بر دانش‌آموزان دوزبانی در مدرسه شهید نواب صفوی روستای بوزندان پرداخته است. یافته‌ها نشان داد آموزش به زبان مادری نه تنها به بهبود عملکرد تحصیلی و تسهیل درک مفاهیم علمی منجر می‌شود، بلکه نقش کلیدی در تقویت هویت فرهنگی و اجتماعی دانش‌آموزان ایفا می‌کند. زبان مادری، به عنوان یک ابزار شناختی و فرهنگی، درکی عمیق‌تر از مفاهیم آموزشی را فراهم کرده است و اضطراب زبانی را کاهش می‌دهد. در مقابل، آموزش به زبانی غیر از زبان مادری، چالش‌هایی مانند کاهش درک مفاهیم و افت تحصیلی را به همراه دارد. این پژوهش بر ضرورت پیاده‌سازی سیاست‌های آموزشی مبتنی بر زبان مادری در جوامع چندزبانی تأکید دارد تا از طریق کاهش شکاف‌های زبانی و اجتماعی، به عدالت آموزشی و توسعه پایدار دست یابد.

محمدی و همکاران (۱۳۹۹) پژوهشی را با عنوان «تأثیر حق آموزش به زبان مادری به عنوان حق بنیادی بر نشاط و سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان دوزبانه»، انجام داده‌اند، روش انجام پژوهش، به صورت شبه آزمایش و با استفاده از دو گروه کنترل و گواه می‌باشد. جامعه آماری این تحقیق شامل دانش‌آموزان دوره ابتدایی شهر پاوه هستند. با توجه به ماهیت و هدف تحقیق، ۴۴ نفر از آن‌ها انتخاب شدند، ابزار گردآوری داده‌ها، پرسشنامه استاندارد بود که از طریق نرم افزار SPSS انجام گرفته است. نتایج حاصل از داده‌ها نشان می‌دهد که حق آموزش به زبان مادری، موجب بالا رفتن نشاط اجتماعی بین دانش‌آموزان دوزبانه می‌شود. سهولت یادگیری به زبان مادری، خود از عوامل

مهم بالا رفتن اشتیاق برای تحصیل می‌باشد. آموزش به زبان مادری سبب افزایش سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان در مدارس می‌باشد.

نوروزی (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «بافت و معنا در بازیابی اطلاعات (با تأکید بر زبان مادری)»، که یک پژوهش نظری است و با روش کتابخانه‌ای و مروری در قم انجام داده است، به نقش و اهمیت زبان با تأکید بر زبان مادری می‌پردازد و نشان می‌دهد که تجربیات ما از طریق مفاهیم، ابتدا در ذهن شکل می‌گیرند و سپس مفاهیم شکل گرفته در ذهن، تبدیل به اصطلاحات زبانی می‌شوند و به واسطه‌ی زبان بیان می‌شوند. با این وجود این، پژوهش می‌تواند به بهبود و طراحی نظام‌های اطلاعات در قالب بافت اطلاعات کمک کند.

فرنگی^۱ و نعیمی^۲ (۲۰۲۴) در پژوهشی تحت عنوان «مطالعه‌ای بر چندزبانگی اولیه در ایران: تأثیرات سواد زبان مادری، وضعیت اجتماعی-اقتصادی و قرار گرفتن در معرض برنامه‌های تلویزیونی»، به بررسی تعاملات بین عوامل زبانی، اجتماعی و سیاسی در محیطی غنی از نظر زبانی پرداخت. برای این منظور، ۲۰۰ کودک پیش‌دستانی ایرانی (۵ تا ۶ ساله) از چهار گروه قومی/زبانی (عرب، کرد، ترک، فارس) با استفاده از نمونه‌گیری طبقه‌بندی‌شده چند مرحله‌ای انتخاب شدند. همه شرکت‌کنندگان در یک دوره مقدماتی زبان انگلیسی شرکت کردند و قرار گرفتن آن‌ها در معرض برنامه‌های تلویزیونی و در معرض رسانه‌ها ثبت شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از تحلیل رگرسیون استفاده شد. این نتایج، استدلال‌های مطرح شده توسط طرفداران زبان اقلیت در مورد اهمیت استفاده از زبان مادری کودکان در برنامه درسی آموزشی را تأیید می‌کند.

وگلزنگ^۳ و همکاران (۲۰۲۴) در پژوهشی تحت عنوان «تأثیر آموزش زبان مادری و چندزبانگی را بر مهارت‌های خواندن و درک مطلب»، ۱۲۷۲ کودک دبستانی هندی از خانواده‌های با وضعیت اقتصادی-اجتماعی پایین را مورد مطالعه قرار دادند. نتایج نشان می‌دهد گویشوران زبان اقلیت از خانواده‌های تک‌زبانه که آموزش زبان مادری دریافت نمی‌کنند، در مقایسه با گویشوران زبان اکثریت هنگام خواندن به زبان اکثریت، عملکرد ضعیف‌تری دارند. هنگام خواندن به زبان انگلیسی، بزرگ شدن در یک خانواده چندزبانه، عملکرد کودکان را بهبود می‌بخشد. در مناطقی که نسبت بیشتری از کودکان آموزش دیده به زبان مادری دارند، کودکان در سوادآموزی به زبان منطقه‌ای

¹ . Mohamad reza farangi

² . Amir naami

³ . Margreet vogelzang

به‌ترو در زبان انگلیسی بدتر عمل می‌کنند. نتایج نشان داد برای گویشوران زبان اقلیت، توسعه سواد به زبان اکثریت و برای همه کودکان، توسعه سواد به زبان انگلیسی، حمایت بیشتری لازم است.

منگیلا^۱ (۲۰۱۹) پژوهشی را با عنوان «میزان استفاده از زبان مادری» در فیلیپین با روش فراتحلیل انجام داده است. نتایج وی نشان می‌دهد منابع رسمی به زبان مادری، آموزش ندیدن معلمان در استفاده از زبان مادری و عدم مطابقت و همسانی معنایی برخی لغات در زبان مادری و زبان رسمی، مهم‌ترین مشکلات در آموزش به زبان مادری است. باید والدین را به زبان مادری ترغیب کرد که درک کنند یادگیری در زبان دوم یا زبان رسمی، نیازمند زبان و سعی و تلاش است. مطالعات نشان می‌دهد وقتی نگرش معلمان درباره اهمیت زبان مادری و نقش آن در یادگیری زبان‌های دیگر و یا محتوای آموزش مثبت نباشد، دانش‌آموزان نیز اعتباری برای زبان مادری خود قائل نخواهند بود.

با توجه به مهم بودن و حیاتی بودن یادگیری الگوهای زبان آموزی، تحقیق و مطالعات در هر زمینه‌ای، قطعاً کامل و بدون نقص نخواهد بود. بنابراین، برمطالعات پیشین انتقاداتی وارد است: در یادگیری الگوهای زبان‌آموزی تا به حال محقق به پژوهشی در خور که به روش کیفی انجام شده باشد مواجه نشده است، بنابراین، در اکثر تحقیقات انجام گرفته این موضوع به صورت کمی مورد بررسی قرار گرفته است، همچنین تا کنون تحقیقی که به دلالت‌های معنایی ترجیح زبان معیار بر زبان مادری یا بالعکس بپردازد، صورت نگرفته است و در واقع پژوهش حاضر، در راستای رفع این دو خلاء پژوهشی صورت گرفته است.

حساسیت نظری

برنشتاین^۲ ارتباط میان طبقه اجتماعی با زبان و مدرسه را روشن می‌کند. او معتقد است قواعد زبان‌شناختی کودکان در خلال جامعه‌پذیری اولیه بین کودکان طبقه متوسط و طبقه کارگر متفاوت است، کودکانی که زمین‌های اجتماعی گوناگونی دارند، علائم یا شکل‌های گفتاری متفاوتی در طی سال‌های نخستین زندگی‌شان به وجود می‌آورند که بر تجربه تحصیلی بعدی آن‌ها تأثیر می‌گذارد، برنشتاین این شکل‌های گفتار را کد زبانی می‌نامد (محمدی و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۱۰).

^۱ . B. MANGILA

^۲ . Bernstein

چامسکی^۱ معتقد است ذهن، دارای زیر مجموعه‌هایی است که یکی از آن‌ها قوه‌ی زبان انسان است، زبان مادری در واقع شکل دهنده‌ی هویت انسان و انتقال دهنده‌ی فرهنگ به آینده است. چامسکی آن بخش از زبان که ذاتی آدمی می‌باشد را دستور جهانی نامید. به عقیده‌ی او زبان یک قوه‌ی ذاتی است یعنی انسان‌ها از بدو تولد دارای مجموعه‌ای از قواعد درباره‌ی زبان هستند که به آن دستور جهانی می‌گویند. چامسکی دستور جهانی را به عنوان سیستمی از اصول، شرایط و قواعد می‌داند که مؤلفه‌ها یا خصوصیات تمام زبان‌های آدمی هستند و نه صرفاً حاصل اتفاق و تصادف بلکه به لحاظ زیست-شناختی کاملاً ضروری هستند و می‌توان آن را به عنوان بیان ماهیت و اساس زبان آدمی در نظر گرفت (نوروزعلی، ۱۴۰۱: ۹۶).

نماد معنادار یکی از مفاهیم کنش متقابل نمادین جرج هربرت مید^۲ است که نوعی ژست است که فقط انسان به کار می‌برد، فقط وقتی می‌توانیم ارتباط برقرار کنیم که دارای نمادهای معنادار باشیم. در گفتگوی ژست‌ها، فقط خود ژست‌ها ارتباط برقرار می‌کنند، اما آنجا که زبان است، ژست‌ها و معنای‌شان ارتباط برقرار می‌کنند. یکی از کارهایی که زبان یا به طور کلی نمادهای معنادار انجام می‌دهند، فراخواندن همان پاسخ از گوینده که از دیگران فراخوانده می‌شود. کلمه‌ی گربه همان تصویر ذهن را در گوینده ایجاد می‌کند که در شنونده ایجاد می‌کند. به این ترتیب نمادهای معنادار را امکان می‌دهد انسان برانگیزنده‌ی کنش خویش گردد (ریترز، ۱۴۰۰: ۴۸۵).

مفهوم کنش‌ها و کارکردهای زبانی به آراء جان آستین^۳ بر می‌گردد. آستین پیشنهاد کرد که به جای تأکید بر نقش توصیفی زبان، بهتر است زبان را به عنوان وسیله انجام کار تعریف کنیم. آستین کارهایی را که با زبان انجام می‌دهیم، کنش‌های گفتاری نامید. کارهایی چون معذرت خواستن، تشکرکردن، موافقت کردن. یکی از انگاره‌هایی که در تقسیم‌بندی‌هایش از توانش زبانی فرد، جایگاهی را به (توانش منظورشناسی) اختصاص داده است، انگاره کلمن است. اساس این انگاره (توانش منظورشناختی) به رابطه‌ی نشانه‌ها و مصداق‌های‌شان از یک سو و کاربران زبان و بافت ارتباط، از سوی دیگر می‌پردازد. این توانش شامل آگاهی از قراردادهای منظورشناختی است تا کارکردهای زبان را به صورت پذیرفتن به انجام برسانیم. مهم‌ترین کشف آستین، کشف اظهارات انشانی است و به همان نسبت، کشف افعال و جملات انشانی. این امر، او را به ایجاد تمایز سوق داد. تمایز میان

1. Noam CHOMSKY

2. George Herbert mead

3. John Austin

اظهارات انشائی و اخباری، تمایز میان اظهاراتی که گزاره‌ها یا توصیفات هستند. در واقع تمایز میان اظهاراتی که می‌گویند و اظهاراتی که عمل می‌کنند.

جان سرل^۱، از جمله فیلسوفانی است که رابطه میان زبان و جامعه را از منظر فلسفی به دقت واکاوی کرده است. سرل، معتقد است نخست باید چستی و ماهیت خود زبان تعیین شود، چرا که اساساً بنیاد جامعه انسانی بر زبان استوار است. زیرا زبان خود، نهادی اجتماعی است و البته بنیادی-ترین آن‌هاست. زبان دارای ویژگی‌ها و کارکردهای خاصی است که اساسی بودن آن برای واقعیت-های نهادی، برخاسته از همین ویژگی‌ها و کارکردهاست. سرل، برای زبان ۴ کارکرد عمده و اصلی بر می‌شمارد (۱) انتقال و ارتباط، (۲) بازنمایی، (۳) ابزار و (۴) معناداری مقصود گوینده (سرل، ۲۰۱۰: ۷۱-۷۵).

آنتونی گیدنز^۲ در این مورد، به تبیین اصلی می‌پردازد که می‌توان آن را توازی یا همزیستی هویت‌های جمعی خرد و کلان نامید. به نظر گیدنز، یکپارچگی جهانی منشوری سه وجهی است که به ویژه در بازار جهانی، قدرت‌های معینی را از ملت‌ها، جدا می‌کند و در مقابل، این یکپارچگی معنایی ضمنی و نیرویی مخالف هم دارد و با فشار امکانات، تحرک‌های جدیدی برای منطق خودمختار و هویت‌های فرهنگی محلی، به وجود می‌آورد. به عبارت دیگر فشار به پایین، دلیل احیای هویت‌های محلی، شکل‌های محلی و هویت فرهنگی خرد است (گیدنز، ۱۳۷۸: ۳۶). بر مبنای این نگاه گیدنز، زبان به مثابه عنصر کانونی فرهنگ، می‌تواند از سوی هویت‌های جمعی خرد (زبان مادری) در عصر جهانی شدن مورد تأکید قرار گیرد.

روش پژوهش

در تحقیق پدیدار شناسی^۳، تلاش محقق این است که پدیده‌ها را از طریق عمق تجربه‌های افراد از درون احوال و منویات و مرادات خود آن‌ها فهم کند (فراستخواه، ۱۴۰۱: ۷۰). پدیدارشناسی معنای تجارب زیسته افراد متعدد از یک مفهوم یا پدیده را توصیف می‌کند، بنابراین، محقق برای انجام پژوهش از نوع توصیفی استفاده می‌کند. امروزه از مهم‌ترین دلایل توجه به روش‌های کیفی، درک و مداخله بیشتر در عرصه تحقیق و مطالعه، به خصوص، در حوزه مطالعات انسانی است. جامعه هدف در این پژوهش، شامل خانواده‌های صاحب فرزند شهر ایلام در سال ۱۴۰۳ می‌باشد. نحوه انتخاب نمونه‌ها، نمونه‌گیری هدفمند است که از روش نمونه‌گیری غیر احتمالی از نوع گلوله

^۱ . Joun Searle

^۲ . Antony Giddenz

^۳ . Phenomenology

برفی به حساب می‌آید، به این معنا که پرسشگر افرادی را انتخاب می‌کند که می‌توانند در فهم مسأله پژوهش و پدیده محوری و مطالعه مؤثر باشند. برای تعیین تعداد مصاحبه‌ها، معیار در نظر گرفته برای کار کیفی، رسیدن به اشباع نظری در زمینه پژوهش مورد نظر است، بنابراین اشباع به این معنی است که با ادامه مصاحبه‌ها، اطلاعات جدیدی به دست نیاید و پژوهشگر با تکرار پاسخ‌ها از سوی مصاحبه شونده مواجه شود، که دیگر لزومی برای ادامه مصاحبه وجود ندارد.

ابزار گردآوری اطلاعات در پژوهش حاضر، مصاحبه عمیق است که پژوهشگر با انسان‌ها و اطلاع‌رسان‌ها و مشارکت‌کننده‌ها سروکار دارد. در واقع واحد تحلیل انسان است که پژوهشگر با اطلاعات دست اول خود به میدان تحقیق به صورت مستقیم ورود کرده است و اعتماد آن‌ها را جلب کرده است. مصاحبه به صورت روان می‌باشد و پژوهشگر بیشتر شنونده است. در آخر مصاحبه، سوالات حساس و خصوصی‌تر را می‌پرسد تا به راحتی به پاسخ سوالات برسد که بعد از اتمام ضبط مصاحبه‌ها، محقق، مصاحبه‌ها را به رشته تحلیل در آورده است و برای تحلیل آن‌ها از چارچوب براون و کلارک استفاده کرده است. به این ترتیب که مطابق روش براون و کلارک از دل مصاحبه‌ها، داده‌ها شناسایی شدند. سپس کدها (ویژگی داده‌ها) ایجاد شد. با بررسی کدها، تم‌های اولیه شناسایی گردید و درگام بعدی، تم‌های مورد نظر در برابر مجموعه داده‌ها بررسی شدند تا مشخص شود که تم‌ها نمایان‌گر و بیان‌کننده داده‌ها و کدهای مورد ادعای پژوهشگران بوده‌اند یا خیر؟ پس از حذف و تصحیح تم‌های بی ارتباط، تم‌ها تأیید، نام‌گذاری و تفسیر شدند. قابلیت تصدیق از طریق حضور مستمر محقق در میدان تحقیق انجام شد و استخراج دقیق مصاحبه‌ها با بهره‌گیری از نظر ارزیابان انجام شد و قابلیت انتقال از طریق نگارش یادداشت‌های فنی، مقایسه یافته‌ها با ادبیات تحقیق و آراء صاحب نظران انجام پذیرفت. پژوهش حاضر با استفاده از نظر داوران صاحب نظر در این خصوص که تعداد آن‌ها مشتمل بر ۷ داور است انجام گرفت.

جدول شماره یک- مشخصات و کد اطلاع‌رسان‌ها

شماره پاسخگو	جنس	سن	تحصیلات	محل سکونت	شغل
۱	زن	۵۰	سیکل	ایلام	خانه دار
۲	زن	۴۳	فوق لیسانس	ایلام	آزاد
۳	زن	۳۵	لیسانس	ایلام	خانه دار
۴	مرد	۳۸	فوق دیپلم	ایلام	آزاد
۵	مرد	۵۵	فوق لیسانس	ایلام	بازنشسته
۶	زن	۵۱	لیسانس	ایلام	بازنشسته
۷	زن	۴۴	دیپلم	ایلام	آزاد

خانه دار	ایلام	فوق لیسانس	۴۲	زن	۸
کارمند	ایلام	فوق لیسانس	۴۳	زن	۹
خانه دار	ایلام	دیپلم	۳۶	زن	۱۰
بازنشسته	ایلام	لیسانس	۶۲	مرد	۱۱
آزاد	ایلام	سیکل	۴۴	مرد	۱۲
آزاد	ایلام	پنجم ابتدایی	۶۵	مرد	۱۳
خانه دار	ایلام	پنجم ابتدایی	۶۳	زن	۱۴
معلم	ایلام	لیسانس	۴۶	زن	۱۵
آزاد	ایلام	دیپلم	۳۳	مرد	۱۶
آزاد	ایلام	فوق لیسانس	۳۶	زن	۱۷
معلم	ایلام	فوق لیسانس	۴۲	مرد	۱۸
خانه دار	ایلام	سیکل	۵۴	زن	۱۹
کارمند	ایلام	لیسانس	۳۱	مرد	۲۰
معلم	ایلام	فوق لیسانس	۳۱	زن	۲۱
خانه دار	ایلام	لیسانس	۳۳	زن	۲۲
بازنشسته	ایلام	لیسانس	۵۰	زن	۲۳
خانه دار	ایلام	لیسانس	۳۷	زن	۲۴
خانه دار	ایلام	فوق دیپلم	۵۰	زن	۲۵

از مجموع ۲۵ مصاحبه شونده، ۱۷ نفر زن و ۸ نفر مرد هستند. ۹ نفر از آن‌ها کمتر از سن ۴۰ سال و ۱۶ نفر از آن‌ها بیشتر از ۴۰ سال هستند. در مؤلفه تحصیلات، ۲ نفر پنجم ابتدایی، ۳ نفر سیکل، ۳ نفر دیپلم، ۲ نفر فوق دیپلم، ۸ نفر لیسانس و ۷ نفر فوق لیسانس هستند. محل سکونت ۲۵ نفر همگی در ایلام است. شغل ۲ نفر از این افراد کارمند، ۳ نفر معلم، ۹ نفر خانه‌دار، ۷ نفر آزاد و ۴ نفر بازنشسته است.

یافته‌های تحقیق

مفاهیم و تم‌های اولیه و اصلی در جدول شماره ۲، آمده است.

جدول شماره دو- مفاهیم، تم‌های اولیه و تم‌های اصلی

تم اصلی	تم فرعی	کد اولیه / مفهوم	عبارت معنایی	ردیف
حفظ اصالت زبانی	حفظ اصالت و ریشه	زبان مادری به مثابه حفظ اصالت و ریشه فرد	زبان مادری اصالت و ریشه فرد است و باید اصالت ما حفظ شود (۵)	۱
		زبان مادری به مثابه زبان اصیل	زبان مادری، زبان اصیل ما است (۲)	۲
		زبان مادری به مثابه حفظ ریشه فرهنگی	ریشه فرهنگی ما به زبان مادری باید حفظ شود زیرا بعضی از مفاهیم فرهنگی در یک زبان و فرهنگ خاص و در تعاملات و ارتباطات اجتماعی ریشه دارند.	۳
حفظ شناسه فرهنگی	حفظ اصالت فرهنگی	زبان مادری به مثابه حافظ سنت و آداب و رسوم	زبان مادری حافظ سنت و آداب و رسوم ماست (۳)	۴
		زبان مادری به مثابه حفظ فرهنگ	زبان مادری حافظ فرهنگ ما است (۱۰)	۵
		زبان مادری به مثابه ماندگاری فرهنگ	زبان مادری باعث می‌شود که فرهنگ کردی ما فراموش نشود (۵)	۶
	حفظ اصالت کرد	زبان مادری به مثابه انتقال فرهنگ کردی به نسل‌های آینده	زبان مادری باعث می‌شود فرهنگ کردی نسل اندر نسل انتقال پیدا کند (۵)	۷
		زبان مادری به مثابه حفظ واژه‌های کردی	با آموزش به زبان مادری باعث حفظ واژه‌های کردی می‌شویم.	۸
		زبان مادری به مثابه حفظ کرد بودن	زبان مادری به زبان کردی باعث می‌شود کرد بودنمان حفظ شود.	۹
		حفظ هویت	زبان مادری به مثابه حفظ هویت	زبان مادری حافظ هویت ما است (۵)

مدگرایی	پرستیژ اجتماعی	زبان فارسی به مثابه پرستیژ اجتماعی	بخاطر پرستیژ اجتماعی با فرزندانمان فارسی صحبت می‌کنیم (۵)	۱۱	
زبان فارسی میراث مشترک	تقلید	تقلید از دیگران	به خاطر تقلید از دیگران با فرزندانمان فارسی صحبت می‌کنیم (۵)	۱۲	
	تسهیل مکالمه	آسان تر شدن مکالمه فارسی	با فرزندانمان فارسی صحبت می‌کنیم تا هنگام صحبت کردن در اجتماع و در بین همسالان خود به راحتی با زبان فارسی صحبت کنند (۱۳)	۱۳	
	سهولت صحبت کردن به زبان ملی	سهولت صحبت کردن به زبان ملی	زبان فارسی به مثابه نداشتن لهجه	یادگیری زبان فارسی باعث می‌شود که بچه در هنگام صحبت کردن به زبان فارسی لهجه زبان مادری نداشته باشد (۳)	۱۴
			زبان فارسی به مثابه آسان تر شدن گفتار و نوشتار	یادگیری زبان فارسی با عث می‌شود که بچه‌ها در گفتار و نوشتار مشکلی نداشته باشند (۳)	۱۵
			چالش نداشتن هنگام صحبت به زبان فارسی	برای صحبت کردن به زبان فارسی هیچگونه چالشی نداریم (۴)	۱۶
	نداشتن عواقب بعدی	نداشتن عواقب بد در صحبت کردن به زبان فارسی	اگر با زبان فارسی با بچه‌ها صحبت کنیم عواقب بدی ندارد (۴)	۱۷	
	سهولت زبان مادری	آسان بودن زبان مادری	به آسانی آموزش دادن زبان مادری	زبان مادری را به آسانی به فرزندانمان آموخته ایم (۲)	۱۸
سهولت صحبت به زبان مادری		چالش نداشتن هنگام صحبت کردن به زبان مادری	برای صحبت کردن به زبان مادری هیچگونه چالشی نداریم (۱۸)	۱۹	

آینده‌نگری	آمادگی فردای بهتر	زبان فاری به مثابه آمادگی حضور در اجتماع	آموزش زبان فارسی به بچه باعث آمادگی برای حضور او در اجتماع می‌شود (۸)	۲۰
		زبان فارسی به مثابه زبان رسمی کشور	زبان فارسی، زبان رسمی کشور است (۴)	۲۱
		دفاع کردن از حق خود در مقابل دیگران	یادگیری زبان فارسی باعث می‌شود بچه از حق خود در مقابل دیگران دفاع کند (۲)	۲۲
		ابراز وجود کردن	یادگیری زبان فارسی باعث ابراز وجود بچه در جامعه می‌شود (۲)	۲۳
		قوی ظاهر شدن در جامعه	یادگیری زبان فارسی به بچه باعث می‌شود هنگام صحبت کردن به زبان فارسی با دیگران قوی باشد (۲)	۲۴
خود اتکایی زبانی	اتکای به نفس	زبان فارسی به مثابه داشتن اعتماد به نفس	یادگیری زبان فارسی به بچه باعث می‌شود اعتماد به نفس پیدا کند (۳)	۲۵
		تکلم به زبان فارسی به مثابه نجات از خودباختگی	اگر با بچه به زبان فارسی صحبت کنیم دچار خودباختگی نمی‌شویم (۵)	۲۶
رفع حقارت	رفع حقارت	مورد تمسخر دیگران قرار نگرفتن	با فرزندانمان فارسی صحبت می‌کنیم تا مورد تمسخر دیگران قرار نگیرند زیرا از زبان مادری و فرهنگ خود خجالت می‌کشیم (۶)	۲۷
		خجالت کشیدن از زبان مادری	از زبان مادری و فرهنگ خود خجالت می‌کشیم بخاطر همین با فرزندانمان فارسی صحبت می‌کنیم.	۲۸
		احساس خودکم بینی	دچار احساس خود کم بینی می‌شویم وقتی با زبان کردی	۲۹

			با فرزندانمان صحبت می‌کنیم (۶)	
لکنت زایی زبانی	لکنت زایی زبانی	وجود لکنت زبان در صورت آموزش توأم زبان‌ها	تمایل نداشتیم با هر دو زبان با فرزندانمان صحبت کنیم زیرا لکنت زبان پیدا می‌کند و نمی‌تواند کلمات را به خوبی ادا کند، ترجیح دادیم فقط با یک زبان با او صحبت کنیم.	۳۰
ابهام آفرینی در آینده	ابهام آفرینی	تکلم به زبان فارسی به مثابه سردرگم شدن فرزندان	اگر با زبان فارسی با بچه صحبت کنیم بچه دچار سردرگمی می‌شود (۷)	۳۱
		ایجاد مشکل در تکلم	اگر با زبان فارسی با بچه صحبت کنیم در زبان گفتار و در جمله بندی واژه‌ها و معانی کلمات مشکل پیدا می‌کند (۷)	۳۲
		ایجاد مشکل در ادا کردن کلمات کردی	در ادا کردن کلمات کردی دچار مشکل می‌شویم.	۳۳
		پیدا نکردن معادل فارسی برای بعضی از معانی کلمات کردی	بعضی از کلمات کردی اصلاً معادل واژه فارسی برای آنها پیدا نمی‌شود که با توجه به زمان و نیاز آدم‌ها و مکان جغرافیایی مفاهیم شکل گرفته اند و معادل معنایی ندارند.	۳۴
		عواقب بد صحبت کردن به زبان فارسی	اگر با فرزندانمان فقط فارسی صحبت کنیم عواقب بدی دارد (۵)	۳۵
	خودباختگی	تکلم به زبان فارسی به مثابه خودباختگی	اگر با زبان فارسی با بچه صحبت شود زبان مادری ضعیف و کم‌رنگ می‌شود و به فراموشی سپرده می‌شود. (۱۳)	۳۶

گم‌گشتگی زبانی	نابودی زبان مادری	اگر با زبان فارسی با بچه صحبت شود او دیگر تمایلی به زبان مادری ندارد و زبان مادری نادیده گرفته می‌شود و به حاشیه می‌رود (۱۳)	۳۷
	بیگانه شدن با زبان مادری	اگر با زبان فارسی با بچه صحبت کنیم با زبان بیگانه می‌شویم (۴)	۳۸
	نابود شدن زبان مادری	اگر با زبان فارسی با او صحبت کنیم باعث نابودی زبان مادری و بی‌اهمیت شدن به زبان مادری می‌شویم (۴)	۳۹
	عدم توافق والدین	عدم توافق والدین در آموزش دادن زبان به فرزندشان	نظر من در مورد یادگیری زبان آموزی به فرزندم مورد تایید همسرم نیست.
نادیده گرفتن فرهنگ کردی	ضعیف شدن فرهنگ کردی	صحبت کردن به زبان فارسی باعث ضعیف جلوه پیدا کردن فرهنگ کردی میشود (۲)	۴۱
	نابود شدن فرهنگ کردی	صحبت کردن به زبان فارسی با بچه باعث می‌شود که آداب و رسوم و اصالت کرد به تدریج به حاشیه برود.	۴۲
	دور شدن از ارزش‌های اصیل کردی	با توجه به منطقه جغرافیایی از ارزش‌های اصیل کردو زبان مادری دور می‌شویم (۵)	۴۳
	نادیده گرفتن زبان مادری	اگر با زبان فارسی با بچه صحبت شود او دیگر تمایلی به زبان مادری ندارد و زبان	۴۴

			مادری نادیده گرفته می‌شود و به حاشیه می‌رود (۱۳)
بیگانگی زبانی	ایجاد مشکل در تکلم به زبان فارسی	چالش در هنگام صحبت کردن به زبان فارسی	۴۵
		تکلم به زبان فارسی به مثابه از دست دادن اعتماد به فرزندان	۴۶

حفظ اصالت زبانی

تم حفظ اصالت زبانی حاصل تم‌های فرعی حفظ اصالت فرهنگی، حفظ اصالت کرد و حفظ اصالت و ریشه است که اطلاع‌رسان‌ها، دغدغه اصالت فرهنگ، قومیت کرد و اصل و نسب آن را دارند به باور آن‌ها با تکلم به زبان مادری می‌توان اصالت فرهنگی را که زبان در مرکز آن قرار دارد، حفظ کرد. زبان مادری و زبان معیار در هر جامعه، نماد اصالت فرهنگ است اما دغدغه مشارکت‌کنندگان در مطالعه حاضر، زبان در معنای دلالت دوزبانگی نیست بلکه دلواپسی آن‌ها استحاله اصالت قومیت کرد که زبان کردی مهم‌ترین شناسه آن است نیز هست. به باور آن‌ها با تحقق حفظ اصالت فرهنگی و اصالت کرد، اصل و ریشه فرهنگی حفاظت خواهد شد. مشارکت‌کنندگان شماره ۱ و ۷ چنین می‌گویند: «زبان مادری (کردی) اصالت و ریشه و اصل و نسب ماست باید برای آن ارزش قائل شد و نسل اندر نسل انتقال یابد».

حفظ شناسه فرهنگی

به باور بعضی از مشارکت‌کنندگان در مصاحبه با تکلم به زبان مادری می‌توان این شناسه و هویت را حفظ کرد. نکته‌ای که ضروری است، اشاره به همکناری زبان مادری و زبان معیار است. بسیاری از خانواده‌ها این همکناری و همایی زبانی را امری ضروری و اجتناب‌ناپذیر دانسته‌اند. این واقعیت بارها در مباحث آنتونی گیدنز تحت عنوان توازی هویت‌های ملی و محلی مطرح شده است. به باور گیدنز این دو نوع هویت با وقوع جهانی شدن به موازات هم پیش می‌روند.

پاسخگویان شماره ۸ و ۹ تأکید دارند: «زبان مادری ما باید به عنوان یک ارزش در کنار زبان فارسی حفظ شود باید برای زبان مادری ارزش قائل باشیم زبان مادری باید به عنوان هویت ما حفظ شود نسل اندر نسل انتقال پیدا کند».

مدگرایی

اطلاع‌رسان‌ها معتقدند که با تکلم به زبان فارسی، پرستیژ آن‌ها نزد اقوام و آشنایان بالا می‌رود. از نظر برخی از آن‌ها امروزه تکلم بچه‌ها به زبان فارسی به یک مد اجتماعی تبدیل شده است و بی‌توجهی به این امر، باعث تنزل پرستیژ اجتماعی خواهد شد. بنابراین برخی از مشارکت‌کنندگان در مصاحبه، در نتیجه این مقایسه اجتماعی به سمت تقلید می‌روند و در فرایند یک همانندی اجتماعی قرار می‌گیرند تا از قافله مدگرایان عقب نمانند.

پاسخگویان شماره ۳ و ۱۰ چنین می‌گویند: «بچه باید به راحتی با زبان فارسی صحبت کند تا لهجه زبان مادری را در هنگام صحبت به زبان فارسی نداشته باشد و در گفتار و نوشتار به زبان فارسی مشکلی نداشته باشد از این رو بیشتر بنخاطر پرستیژ اجتماعی با آنها فارسی صحبت می‌کنیم و از دیگران تقلید می‌کنیم تا مورد تمسخر و تحقیر قرار نگیرند».

زبان فارسی میراث مشترک

تم زبان فارسی میراث مشترک حاصل تم‌های فرعی تسهیل مکالمه، سهولت صحبت کردن به زبان ملی و نداشتن عواقب بعدی است، برخی از اطلاع‌رسان‌ها تمایل دارند فرزندان‌شان به زبان فارسی صحبت کنند تا بتوانند در ادای کلمات فارسی مشکلی نداشته باشند. به باور آن‌ها با تکلم به زبان فارسی می‌توان این میراث مشترک همه زبان‌های مادری را حفظ کرد و آن را به نسل‌های آینده انتقال داد. به نظر می‌رسد این همانندی زبانی نه فقط در میان قوم کرد در ایلام، بلکه در بین سایر اقلیت‌های قومی در ایران کمابیش در حال گسترش است، زیرا حاصل یک مقایسه اجتماعی است و یکی از شناسه‌های وحدت ملی است.

پاسخگویان شماره ۱۰ و ۲۱ چنین می‌گویند: «با زبان فارسی با فرزندان صحبت می‌کنیم تا در اجتماع آمادگی بیشتری برای ارتباط برقرار کردن با دیگران داشته باشند و تمایل نداریم کلمات کردی را به فارسی ترجمه کند بلکه می‌خواهیم خود کلمات فارسی را به درستی ادا کند و دریادگیری زبان فارسی قوی باشد».

سهولت زبان مادری

تم سهولت زبان مادری شامل تم‌های فرعی آسان بودن زبان مادری و سهولت صحبت به زبان مادری است. بعضی اطلاع‌رسان‌ها تمایل دارند به زبان مادری با فرزندان‌شان صحبت کنند، زیرا زبان مادری را به آسانی به آن‌ها آموخته‌اند و به راحتی می‌توانند با زبان مادری صحبت کنند. به باور آن‌ها با تکلم به زبان مادری می‌شود سهولت این زبان مادری را حفظ کرد و آن را ترویج داد. دلیل این امر آن است که زبان، پدیده‌ای است که در چارچوب و متن زندگی فرا گرفته می‌شود. از آنجایی که دوره اول کودکی با متنی فرهنگی شکل می‌گیرد که خانواده کودک حامل آن است، نمادهای زبانی با این متن عجین و آمیخته می‌شوند. استدلال والدین، در بردارنده یک دوگانه سهولت زبانی و دغدغه حفظ آن است.

پاسخگویان شماره ۱۶ و ۱۸ چنین می‌گویند: «در منزل با زبان مادری با فرزندان‌مان صحبت می‌کنیم و آن‌ها زبان کردی را به آسانی از ما آموخته‌اند و در ادای کلمات و معنای واژه‌های کردی مشکلی ندارند. زبان مادری نباید به فراموشی سپرده شود».

آینده‌نگری

تم آینده‌نگری معطوف به این است که دنیای فردای فرزندان، سمت و سوی دیگر خواهد داشت زیرا به باور مشارکت‌کنندگان در مصاحبه، زبان معیار در حال گسترش است و هر قدر زمان به آینده سپرده می‌شود، قهراً زبان مادری در حال زوال و زبان فارسی در حال شکوفایی است. به عبارتی دیگر، زبان در قلمرو، به قول صاحب‌نظران پسااستعماری در فردای ایران، زبان فارسی خواهد بود و زبان مادری به تدریج از قلمرو مناسبات اجتماعی خارج خواهد شد، بنابراین باید به استقبال آینده رفت.

پاسخگویان شماره ۸ و ۱۴ چنین گفته‌اند: «تمایل داریم فرزندانمان با زبان فارسی صحبت کند. باید به این زبان مسلط و قوی باشد، زیرا آموزش و یادگیری مطالب درسی به زبان فارسی است و برای حضور در اجتماع باید زبان فارسی را یاد بگیرد».

خود اتکایی زبانی

مشارکت‌کنندگان در مصاحبه، یادگیری زبان فارسی را مایه خوداتکایی و تقویت اعتماد به نفس در جامعه می‌دانند به باور آنان چنانچه فرزندان امروزین با زبان فاسی آشنا نشوند، در فردای زندگی قادر به همسازی با همسالان و گروه‌های اجتماعی نخواهند بود، بنابراین نخواهند توانست در عرصه‌های مختلف زندگی ابراز وجود کنند و به واسطه فقر زبانی نخواهند توانست از حقوق خود در فردای جامعه دفاع کنند.

پاسخگویان شماره ۵ و ۲۴ اظهار داشته‌اند: «ما تمایل داریم فرزندانمان زبان فارسی یاد بگیرد و برای صحبت با دیگران و در برخورد با زبان‌های دیگر اعتماد به نفس داشته باشد و از حق خود دفاع کند و بتواند ابراز وجود کند و توانایی صحبت کردن به زبان فارسی را به راحتی داشته باشد و دچار خودباختگی نشوند».

رفع حقارت

فرار از حقارت، توجیه دیگری است که از سوی مشارکت‌کنندگان در مصاحبه راجع به مرجح بودن زبان معیار ابراز شده است. به باور برخی از آن‌ها بکارگیری زبان مادری در جامعه امروز همراه با شرمساری اجتماعی است و تکلم به آن موجب به جان خریدن نوعی حقارت است. پس برای اهتراز از این برچسب باید به ریسمان زبان فارسی تمسک جست تا همراهی با جماعت تثبیت گردد. این تم به نوعی با تم ای قبل که بر استفاده از زبان فارسی صحه گذاشتند، همخوانی دارد.

پاسخگویان شماره ۱۰ و ۱۲ تأکید دارند: «تمایل داریم با فرزندانمان فارسی صحبت کنیم تا در مدرسه و اجتماع در بین همسالان خود بتوانند به راحتی با زبان فارسی صحبت کنند و مورد تحقیر و تمسخر دیگران قرار نگیرند و به راحتی با دیگران ارتباط برقرار کنند».

لکنت زایی زبانی

برخلاف تم قبلی که استفاده از زبان فارسی را توجیه می‌کند، این تم دلالت دیگری را بازمی‌نمایاند در این مورد، استدلال مشارکت‌کنندگان در مصاحبه این است که آموزش زبان فارسی برای فرزندان ما که کرد زبان هستند، موجب لکنت زبان خواهد شد، زیرا آموزش زبان فارسی موجب اختلال در گفتگو و محاورات روزمره می‌شود، بنابراین برای مصون ماندن از این عارضه زبانی، بهتر است که با زبان مادری با فرزندانمان حرف بزنیم. پاسخگویان شماره ۷ و ۲۵ چنین اظهار داشته‌اند: «در منزل فقط با یک زبان آن هم زبان مادری با فرزندانمان صحبت می‌کنیم به راحتی در منزل به بچه این زبان را آموزش داده ایم و مشکلی در بیان واژه‌ها و معنای کلمات با او نداریم زیرا تمایل نداشتیم با آموزش همزمان دو زبان فرزندانمان لکنت زبان پیدا کند و نتواند کلمات را به خوبی ادا کند ترجیح دادیم با یک زبان با او صحبت کنیم».

ابهام آفرینی در آینده

ابهام آفرینی در آینده نیز در راستا و همسو با تم قبلی براین عقلانیت استوار است که تکلم به زبان فارسی موجب بدفهمی شده است و فرایند مفاهمه را با دشواری مواجه خواهد

ساخت. چنانچه از این مهم غفلت شود، آینده با مشکلات جدی همراه خواهد گشت. از نظر مشارکت‌کنندگان در مصاحبه، آموزش به زبان مادری این ابهام را در آینده از بین خواهد برد و موجب وحدت هویتی زبان‌آموزان خواهد شد، زیرا بعضی از کلمات کردی معادل واژه فارسی برای آن‌ها پیدا نمی‌شود و اگر با زبان فارسی با آن‌ها صحبت کنیم، عواقب بدی دارد. از این‌رو برای اینکه کودکان در آینده زندگی خود، در حفظ تعامل با دیگران، دچار واگرایی و ابهام نشوند، بهتر است زبان مادری را در بطن اصلی ارتباط با محیط پیرامون قرارداد.

پاسخگویان شماره ۱ و ۲ تأکید داشته‌اند: «گرچه زبان مادری اهمیت ندهیم و حفظش نکنیم باعث نابودی‌اش می‌شویم، دچار سردرگمی در هویت بچه می‌شویم و ارزشی برای زبان مادری قائل نیستیم. بعضی از واژه‌ها و کلمات کردی را به راحتی نمی‌توان با زبان فارسی به بچه انتقال داد و در فهماندن واژه‌ها و کلمات به آن‌ها دچار مشکل می‌شویم».

گم‌گشتگی زبانی

اطلاع‌رسان‌ها اظهار داشته‌اند اگر به زبان فارسی با فرزندمان صحبت کنیم دچار خودباختگی می‌شوند. زبان مادری به تدریج به حاشیه می‌رود و به فراموشی سپرده می‌شود. بچه‌ها دیگر تمایلی به صحبت کردن به زبان مادری ندارند و با آن بیگانه می‌شوند. گم‌گشتگی زبانی در صورتی روی خواهد داد که خودباختگی زبانی رخ دهد. در خودباختگی، سوژه احساس می‌کند که آنچه خود دارد، بی‌مقدار و بلا ارزش است، در عوض تکلم به زبان غیر، با والایی ارزشی و فرهنگی همراه است.

پاسخگویان ۵ و ۱۰ تأکید داشته‌اند: «گر با زبان فارسی با فرزندمان صحبت کنیم آداب و رسوم و اصالت کرد به تدریج به حاشیه می‌رود، دچار از خودباختگی می‌شویم، از ارزش‌های اصیل کردی دور می‌شویم و با زبان مادری فاصله می‌گیریم».

بیگانگی زبانی

اطلاع‌رسان‌ها اظهار داشته‌اند که بکارگیری زبان معیار در بدو زبان‌آموزی، کودک را با چالش‌هایی مواجه می‌کند که حاصل بیگانگی زبانی است، دنیایی که کودک در برابر خود می‌بیند با واقعیت موجود ناهمخوان است. زیرا واحدهای جامعه‌پذیری کودک قبل از مدرسه از جمله خانواده، دوستان و همسایگان هستند که غالباً در چارچوب زبان مادری می‌نمایشند و نمادپردازی می‌کنند. این واحدهای جمعی، تجربه زیسته کودک را شکل می‌دهند، در حالی که تکلم به زبان فارسی (معیار) در بدو زبان‌آموزی، کودک را از این دنیای واقعی که بازتاب دهندهٔ ابژهٔ نسلی او می‌باشد، دور می‌سازد.

پاسخگویان شماره ۶ و ۲۴ تأکید دارند: «در هنگام صحبت کردن به زبان فارسی با بچه‌ها دچار چالش می‌شویم و اعتماد به نفس بچه از بین می‌رود. وقتی به راحتی با زبان فارسی صحبت نمی‌کند و ما باید معادل فارسی واژه‌های کردی را برای او پیدا کنیم تا متوجه کلمات بشود و تا بتواند در اجتماع به راحتی با هردو زبان صحبت کند و قدرت بیان داشته باشد».

بحث و نتیجه‌گیری

این مطالعه درصدد پاسخ به این مسأله بود که دلالت‌ها و استدلال‌های خانواده‌های ایلامی در بکارگیری زبان مادری و معیار چیست؟ در این راستا بر مبنای پارادایم تفسیری، رویکرد کیفی و روش پدیدارشناسی توصیفی با مشارکت تعدادی از خانواده‌های ایلامی، طی یک مصاحبه عمیق، اطلاعات لازم جمع‌آوری شد و بر اساس روش تماتیک مورد تحلیل قرار گرفت. حاصل تحلیل داده‌ها، دستیابی به چندین مورد از دلالت‌ها و استدلال‌های خانواده‌ها از حیث بکارگیری هر یک از دو الگوی زبان‌آموزی بود. نتایج پژوهش نشان داد، یکی از دغدغه‌های خانواده‌ها در بکارگیری زبان مادری، حفظ اصالت زبانی است گرچه این استدلال، نماد محافظه‌کار خانواده‌ها است، اما از سوی دیگر اتخاذ این رویه به مثابه نوعی مقاومت فرهنگی در برابر زبان هژمونیک هم تلقی می‌شود.

از سوی دیگر، از نظر خانواده‌ها زبان مادری، نوعی شناس، فرهنگی است که نماد هویت زبانی آن‌ها است و تسلیم شدن در برابر زبان معیار به مثابه بی‌توجهی به این نماد هویتی است. در مقابل این دلالت معنایی، استدلال برخی از خانواده‌های ایلامی در بکارگیری زبان معیار، مقایسه اجتماعی مدگرایی زبانی است. بر این اساس، بکارگیری زبان فارسی، فرقی با ذائقه غذایی یا هر نوع امر مادی در سبک زندگی ندارد، باید همیشه هم‌رنگ جماعت بود. بر اساس این استدلال، از نظر آنان زبان فارسی نماد وحدت ملی و میراث مشترک ایران است، پس باید در گسترش و حفظ آن کوشید. استدلال برخی خانواده‌ها در حمایت از زبان مادری، معطوف به جنبه سهولت یادگیری آن است. بر این اساس، زبان مادری به خاطر استفاده والدین از آن آسان و ساده است و برای نوآموز، زبان زود فهم است. استفاده از زبان مادری برخلاف زبان معیار، تحقق خود اتکایی زبانی است. از این نگاه، زبان مادری موجب اعتماد به نفس است و نوآموز را به خود متکی می‌سازد و به گسترش استقلال شخصیت در او می‌انجامد.

یکی دیگر از دلایل خانواده‌ها در استفاده از زبان مادری، جلوگیری از لکنت‌زایی است که در نتیجه استفاده از زبان فارسی ایجاد می‌شود. به نظر آنان وقتی والدین با زبان مادری در فضای خانواده گفت‌وگو می‌کنند، گفت و گو به زبان فارسی با نوآموز زبان، احتمالاً باعث

لکنت خواهد شد. براین اساس، استفاده از زبان معیار موجب گم‌گشتگی زبان مادری شده است و با ادامه این وضع، زبان مادری به بایگانی تاریخ سپرده خواهد شد و چنانچه این وضعیت استمرار یابد، بیگانگی زبانی به سراغ فرهنگ می‌آید و به تدریج در یک فراگرد استحاله‌ای شدن قرار می‌گیرد. خانواده‌های مدافع استفاده از زبان فارسی، ایجاد حقارت و خودتحقیری را از پیامدهای بکارگیری زبان مادری عنوان کرده‌اند و برای فرار از آن به زبان فارسی روی آورده‌اند. در ارتباط با مواجهه تجربی پژوهش حاضر با پژوهش‌های پیشین باید گفت که تحقیق منگیلا در فیلیپین (۲۰۱۹) مبنی بر ترغیب زبان مادری و محمدی و همکاران (۱۳۹۹) مبنی بر استفاده از زبان مادری مؤید نگاه خانواده‌های مدافع زبان مادری و دیدگاه خانواده‌های مدافع زبان ملی در این زمینه است.

در مجموع می‌توان نتیجه گرفت که جامعه ایلام، با دونوع هویت جمعی مواجه است: از یک سو، دغدغه هویت جمعی خرد را دارد که تمسک به زبان مادری است، اما از سوی دیگر با روی‌آوری به زبان ملی -خواه آگاهانه و یا ناآگاهانه- تعلق خاطر به هویت جمعی کلان دارد. این کشاکش ادامه دارد. به عنوان تطبیق نظری با توجه به انتزاع از یافته‌های پژوهش حاضر می‌توان گفت که زبان چه در شکل مادری یا معیار، یک کد زبانی است مفهومی که "برنشتاین" به آن می‌پردازد. از سوی دیگر زبان به مثابه گرامری جهانی است که در بین ملت‌های مختلف به کار می‌رود. مطلبی که "چامسکی" به آن توجه ویژه‌ای دارد. زبان، یک نهاد اجتماعی است زیرا تمامی افراد نوع بشر در خلال جامعه‌پذیری به آن نیاز دارند. مفهومی که "جان سرل" به آن می‌پردازد. می‌توان زبان را به عنوان وسیله انجام کار، کنش‌های گفتاری یا کارکردهای زبان نامید، مطلبی که "جان آستین" به آن می‌پردازد و به گفته "جرج هربرت مید" تنها از طریق نمادهای معنادار خاصه زبان است که تفکر انسانی امکان‌پذیر می‌شود.

به‌طور کلی پژوهش حاضر نشان می‌دهد که اقبال به سوی زبان مادری هنوز ملکه ذهن خانواده‌ها است، بنابراین، می‌تواند حاکی از اهمیت زبان محلی به مثابه یک شناسه قوی باشد. از سوی دیگر، زبان معیار هم به جای خود حائز اهمیت است که نشانگر اهمیت زبان ملی به مثابه یک شناسه ملی است. این همایی زبانی، به‌جای تضاد زبانی، پدیده توازی زبانی را که "آنتونی گیدنز" تحت عنوان توازی هویت‌های محلی- ملی، به آن اشاره دارد، تقویت نماید. همچنین به دنبال تغییرات روزافزون و رواج ارزش‌های کلان ملی در الگوهای زبان آموزی فرزندان، زبان مادری و ارزش عمیق زبان مادری به حاشیه رفته است، اما برخی از خانواده‌ها هنوز تمایل دارند فرزندان‌شان با زبان مادری در کنار زبان فارسی که زبان رسمی

کشور است هم صحبت کنند تا برای حضور در اجتماع و دفاع از خود در مقابل دیگران آماده شوند. مطالعه حاضر هر چند خالی از نقص نیست، اما می‌تواند الگویی برای تحقیقات آتی بیشتر در این زمینه باشد، با این حال به باور محققان، همخوانی برخی از یافته‌های پژوهش با آراء صاحب‌نظران حوزه زبان و استفاده از پارادایم تفسیری و رویکرد کیفی می‌تواند از دستاوردهای نظری و روش‌شناختی پژوهش حاضر باشد.

منابع

۱. چامسکی، نوام (۱۳۷۹) *زبان و اندیشه*، مجموعه ادب فکر زبان و ادبیات، ترجمه کوروش صفوی، تهران: هرمس.
۲. ریتزر، جرج (۱۴۰۰) *نظریه جامعه‌شناسی*، ترجمه هوشنگ نائیبی، تهران: نی.
۳. فراستخواه، مقصود (۱۴۰۱) *روش تحقیق کیفی در علوم اجتماعی با تأکید بر نظریه بر پایه (گراند تئوری)*، تهران: آگاه.
۴. گلمحمدی، میلاد (۱۴۰۴) «زبان مادری به مثابه الگوی بومی زبان تدریس تحلیل اثرات آموزش هنر به زبان تورکی آذربایجانی بر دانش‌آموزان دوزبانی»، آذربایجان: اولین کنفرانس ملی معلم خبره.
۵. گیدنز، آنتونی (۱۳۷۸) *تجدد و تشخیص*، ترجمه ناصر توفیقیان، تهران: نی.
۶. محمدی، عادل؛ عسگر خانی، ابو محمد و سید باقر میرعباسی (۱۳۹۹) «تأثیر حق آموزش به زبان مادری به عنوان حقی بنیادی بر نشاط و سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان دوزبانه»، *تدریس پژوهشی*، دوره ۸، شماره ۱: ۲۴۲-۲۶۰.
۷. محمدی، مرضیه؛ موسوی خامنه، مرضیه و مرتضی منادی (۱۳۹۸) «بررسی جامعه‌شناختی پی‌آمدهای نیم‌زبانگی»، *جامعه‌پژوهی فرهنگی*، ۱۰ (۲): ۱۰۷-۱۳۵.
۸. میری، سید جواد (۱۳۹۷) *زبان مادری در گفتمان علوم اجتماعی*، تهران: نقد فرهنگ.
۹. میری، سید جواد (۱۳۹۷) *تأملی درباره ایران: واکاوی هویت، ملیت، ایرانی و سیاست‌گذاری‌های زبانی*، تهران: نقد فرهنگ.
۱۰. نوروزعلی، زینب (۱۴۰۱) «جهانی‌های زبان در مکتب زبان‌شناسی فراساختارگرا»، *پژوهش‌های نوین ادبی (شیرین و شکر)*، تهران ۱ (۱): ۱-۳۰.

۱۱. نوروزی، یعقوب (۱۳۹۸) «بافت و معنا در بازیابی اطلاعات (با تأکید بر زبان مادری)»، پژوهشنامهٔ پردازش و مدیریت اطلاعات، ۳۵ (۱): ۱-۲۴.
12. Farangi Mohamad Reza, Naami. Amir, (2024) «A study of early multilingualism in Iran: The effects of mother tongue literacy, socio-economic status and foreground TV exposure», **Acta Psychologica**, Volume 243, 104167.
13. Chomsky s, N (2007) **universal Grammar: An Introduction**, Vivian James Cook, Mark Newson, Wiley – Blackwell.
14. SEARLE, john, R (2010 b) **making the SCOCIAL world: the structure of Human civilization**, oxford university.
15. MANGILA, B, B, (2019) «INSTITUTIONALIZING A Mother Tongue - Based Approach IN Teaching Multicultural Classrooms: A Closer Look AT Elementary JEACHERS Experiences», **ASID Pacific Journal OF Education, Arts and Sciences**, 34 – 39.
16. Margreet Vogelzang, Ianthi Maria Tsimpli, Anusha Balasubramanian, Minati Panda, Suvarna Alladi, Abhigna Reddy, Lina Mukhopadhyay, Jeanine Treffers-Daller, Theodoros Marinis (2024) «Effects of Mother Tongue Education and Multilingualism on Reading Skills» **in the Regional Language and English in India**, Volume59, Issue1, March 2025, Pages 448-485.